

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Yummy, yummy, mijn tietje is erg yummy

een glimp van de nieuwe tijd in Peru

Ouweneel, A.

Publication date

2014

Document Version

Final published version

Published in

Latijns Amerika in Beeld

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ouweneel, A. (2014). Yummy, yummy, mijn tietje is erg yummy: een glimp van de nieuwe tijd in Peru. In M. Simon Thomas (Ed.), *Latijns Amerika in Beeld: visies op een bewogen regio* (pp. 91-101). (Cuadernos del Cedla; Vol. 29). Centre for Latin American Studies and Documentation.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

C U A D E R N O S D E L C E D L A

Latijns Amerika in beeld

Visies op een bewogen regio

Marc Simon Thomas (red.)

29

CENTRE for
LATIN AMERICAN
RESEARCH and
DOCUMENTATION
19642014CEDLA

LATIJS AMERIKA IN BEELD

LATIJS AMERIKA IN BEELD

VISIES OP EEN BEWOGEN REGIO

MARC SIMON THOMAS (RED.)

Cuadernos del CEDLA Editorial Board

Michiel Baud

Pitou van Dijck

Arij Ouweneel

Cuadernos del CEDLA, No. 29

ISBN 978-90-70280-30-7

NUR 740 Mens en maatschappij algemeen

© 2014 CEDLA, Amsterdam

Centre for Latin American Studies and Documentation

Roetersstraat 33

1018 WB Amsterdam

The Netherlands

www.cedla.uva.nl

www.cedla.uva.nl/50_publications/cuadernos.html

Gedrukt door HAVEKA, de grafische partner, Alblasserdam

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	IX
DEEL 1 – OMGAAN MET EEN DICTATORIAAL VERLEDEN	
<i>LA HISTORIA OFICIAL EN BUENOS AIRES VICE VERSA</i>	3
Twee films over de militaire dictatuur in Argentinië SASKIA VAN DRUNEN	
<i>25 WATTS, WHISKY EN TRES</i>	13
Uruguay's heden, verleden en toekomst in drie films RUBY SANDERS	
<i>NEE TEGEN PINOCHET</i>	24
De film <i>No</i> en de kracht van politieke marketing in Chili PATRICIO SILVA	
METAAL EN MELANCHOLIE	33
Antropologisch filmen in Lima MICHIEL BAUD	
VERGETELHEID EN VERVREEMDING	41
De Peruaanse kunst van het overleven MIJKE DE WAARDT	
<i>"PITAQMI KANKI" – WIE BEN JIJ?</i>	48
De microgeschiedenis van Fredy Ortiz en de Peruaanse rock- & bluesband Uchpa ANNELOU YPEIJ	
DEEL 2 – HET WEERBARSTIGE HEDEN	
DE REVOLUTIE VAN HUGO CHÁVEZ	61
Ongelijkheid, populisme en de media in Venezuela BARBARA HOGENBOOM	
NIET MEER WELKOM A FOREIGN	71
De schaduwzijde van Caraïbische mobiliteit in <i>Home Again</i> RIVKE JAFFE EN EMIEL MARTENS	

ACHTER HAAR RUG (OM)	82
Sociale mobiliteit in een stad vol ongelijkheid CHRISTIEN KLAUFUS	
YUMMY, YUMMY, MIJN TIETJE IS ERG YUMMY	91
Een glimp van de Nieuwe Tijd in Peru ARIJ OUWENEEL	
MOORD IN LA COCHA	102
Rechtspluralisme en beeldvorming in Ecuador MARC SIMON THOMAS	
DEEL 3 – GEWELD EN CRIMINALITEIT	
IS BINNEN WEL BINNEN?	115
<i>La Chirola, Ciudadela</i> en de dubbelzinnigheid van vrijheid CARMEN GIMÉNEZ SOLAR	
(N)IEMAND IN NIEMANDSLAND	121
De samenkomst van migranten, straatbendes en drugkartels in Midden-Amerika MARIE-LOUISE GLEBBEEK	
ONSCHULDIG VEROORDEELD	131
Een kritische blik op het Mexicaanse strafstelsel IMKE HARBERS	
DRUGS EN GEWELD IN MEXICO: ERVARING EN VERBEELDING	140
Aantekeningen bij <i>Narcocultura</i> WIL G. PANSTERS	
JONGEREN, GEWELD EN HEROPVOEDING	150
Een perspectief vanuit de gevangnissen van Mexico en Nicaragua JULIENNE WEEGELS	
DEEL 4 – STRIJD OM NATUURLIJKE HULPBRONNEN	
VOGELAARS	161
Het drama van de Indianen in Brazilië FÁBIO DE CASTRO	
HIPHOP MET EEN GOUDPAN	170
Reflecties op kleinschalige goudwinning in Colombia, bezongen door ChocQuibTown LEONTIEN CREMERS EN JUDITH KOLEN	

YUMMY, YUMMY, MIJN TIETJE IS ERG YUMMY

EEN GLIMP VAN DE NIEUWE TIJD IN PERU

ARIJ OUWENEEL

Bij toeval zag ik via YouTube een deel van het programma *Mesa de Noche (Nachttafel)* van Plus TV, uitgezonden op Kanaal 6 van de Peruaanse kabeltelevisie. Het programma wordt gepresenteerd door Denisse Arregui en de acteurs Jimena Lindo en Renzo Schuller. Het is van belang te weten dat alle drie wit zijn – zij behoren tot de Peruaanse elite, mensen van *sangre azul*, blauw bloed. De uitzending was op donderdag 21 mei 2009. Ter tafel komen filmpremières, nieuwe theaterstukken en andere thema's die van belang zijn voor het publiek dat het uitgaansleven in Lima, de hoofdstad van Peru, kan betalen. Op dat specifieke moment hadden ze het over het filmfestival van Cannes (2009):

- Jimena Lindo: Weet je wie er ook in Cannes is?
                          ¿Saben quién está en Cannes también?
- De twee anderen: Wie?
                          ¿Quién?
- Jimena Lindo: Normita Martínez en Magaly Solier
- Denisse Arregui: Wat doen zij daar nou?
                          ¿Qué hacen por allá?
- Renzo Schuller: Ze verkopen er wollen truien ... [gelach]
                          Están vendiendo chompas ... [risas]
- Jimena Lindo: [gelach] Ze verkopen er aardappels ...
                          [risas] Están vendiendo chuño ...
                          [of, wellicht:]
- Jimena Lindo: [gelach] Ze verkopen er mutsjes ...
                          [risas] Están vendiendo chullos ...

Actrice Normita Martínez is wit. Zij zal nooit ergens heengaan om truien, aardappelen of petjes uit de Andes te verkopen. Straatverkopers uit de Andes, we zouden ze in ons land Indianen noemen, zijn

gewoonlijk arme sloebers. Actrice Magaly Solier komt uit de Andes, sprak thuis Quechua en heeft een gekleurde huid. Zij is niet wit. Maar ze heeft wel veel meer succes dan Arregui, Lindo, Schuller en Martínez bij elkaar. In feite is zij momenteel Peru's internationaal meest bekende acteur. Door haar nu zo weg te zetten als een straatverkoopster spreidden de drie lachebekjes aan de *Nachttafel* een diep gevoel van jaloezie ten toon.

Zo zag Magaly Solier het ook. Gevraagd naar haar reactie door Peruaanse verslaggevers in Cannes haalde ze haar schouders op. In Peru zelf was de reactie echter niet mis. Over het vermeende racisme van de drie aan de *Nachttafel* ontstond binnen enige dagen nationale ophef. Achtervolgd door scharen televisieverslaggevers en vertegenwoordigers van de gedrukte roddelpers bood Renzo Schuller onmiddellijk Solier zijn verontschuldiging aan. Hij had niet de bedoeling gehad een racistische grap te maken. Jimena Lindo reageerde echter zeer gepikeerd. Ze had het niet over een *chuño* gehad – een vriesdroogde aardappel uit de Andes, symbool van een soort boerenachterlijkheid. De keuze voor het alternatief, de *chullo*, een gekleurd wollen mutsje dat ook de oren bedekt en waarmee heel veel boeren in de Andes zijn gefotografeerd, maakt het er voor haar niet beter op natuurlijk. Denisse Arregui werd met rust gelaten. De nationale mensenrechtencoördinator, Mar Pérez van de CNDDHH (Coordinadora Nacional de Derechos Humanos), vond de ophef overdreven, maar erkende dat de grap “ongelukkig” was. Echter, de belangrijkste vertegenwoordiger van de Peruaanse mensenrechtenorganisatie APRODEH (Asociación Pro Derechos Humanos), Wilfredo Ardito Vega, was meedogenloos. Als alleen Normita Martínez in Cannes was geweest, zei hij, hadden ze het aan de *Nachttafel* nooit over straatverkopers uit de Andes gehad.

Contracten

Overal ter wereld worden mensen die afwijken van de norm gediscrimineerd. Rassenhaat, homofobie, of het wegzetten van mensen uit een vermeende onderklasse kom je er overal tegen. Evenals het verzet er tegen. Discriminatie staat ook in Latijns Amerika ter discussie. Het is mij echter opgevallen dat in Peru de afgelopen jaren wel erg veel tegen discriminatie wordt geageerd. Meer dan in Mexico, Guatemala, Colombia of Chili – de andere landen die ik de afgelopen jaren in dit opzicht heb gevolgd. De gesprekken in Peru worden publiekelijk gevoerd: op de radio en de televisie, natuurlijk ook in de geschreven pers, en er zijn bijeenkomsten in gemeenschapshuizen, wijkgebouwen, bibliotheken en universiteiten. De Nationale Bibliotheek hield een reeks lezingen, conferenties en tentoonstellingen, en de filmindustrie heeft zich erop gestort. Waar rook is, is vuur. De commerciële

televisie ruikt (reclame-)geld en programmeert maanden durende *telenovelas* (soaps) waarin de discriminatie van minderheden als de homoseksuelen en achterstand van de meerderheid van de gekleurde bevolking in Lima aan de orde worden gesteld.

De aandacht voor discriminatie op seksuele gronden en die op culturele herkomst doet mij denken aan iets dat typisch genoemd mag worden voor de koloniale erfenis van Peru. En dan heb ik het nog niet eens over de Spaanse tijd. Natuurlijk, de Peruanen kregen eerst de Spaanse Invasie te verduren (1532-1600), gevolgd door een langdurig proces van ontvolking. Dit Stille Drama van de Indianen was een reeks epidemieën waar de Spanjaarden natuurlijk niet direct iets aan konden doen (waren er Hollanders gekomen op de kusten van Amerika, dan liepen wij nu met dit schuldcomplex rond) maar ook niets tegen. Toen het koloniale bewind in Madrid eindelijk grip kreeg op het bestuur in de overzeese gebiedsdelen richtte het een systeem in volgens een specifieke standenscheiding: een zogenaamde *república* of “zelfbestuurgemeenschap” voor de koloniale heersers en hun bondgenoten – de *república de españoles* – en een voor de gekoloniseerden die vanwege de gebiedsnaam Las Indias (“Amerika” was nog niet ingeburgerd) *indios* werden genoemd – *república de indios*. Dit gebeurde in de periode van de Habsburgers (1600-1713) en werd bestendigd in het derde tijdperk onder Spaans bestuur, geleid door het Huis Bourbon (1713-1824). Binnen dit systeem bestuurden de *indios* ruim twee honderd jaar zichzelf. Hun leiders waren edelen (*caciques, kurakas*) en bekleedden burgermeesterschappen in hun gemeenten (de zogenaamde *pueblos de indios*). De Amerindiaanse elite wist de scheiding der standen in een zeker voordeel om te zetten door binnen het bestel de eigen cultuur opnieuw uit te vinden. Wat we nu kennen als *indígena* of “inheems” stamt grotendeels uit deze twee perioden onder Spaans gezag.

De scheiding tussen de standen leverde het Raciaal Contract op – de koloniale variant van het Sociaal Contract van zeventiende- en achttiende-eeuwse Europese filosofen als Thomas Hobbes, John Locke en Jean-Jacques Rousseau. De mensen zouden om te kunnen samenleven bepaalde vrijheden hebben overgedaan naar een elite of de staat (of beide). Volgens de West-Indische filosoof Charles W. Mills ging het juist om een Raciaal Contract want de heersers waren witte Europeanen. Nee, had Carole Pateman al gezegd in haar Seksueel Contract: het ging om witte Europese *mannen*. Kortom, de vrouwen en de niet-witte bevolking werden buitengesloten. Dit nu, zeggen Mills en Pateman, was typerend voor de periode van het cultureel imperialisme (ruwweg 1815-1950). Juist in die tijd raakten de Amerindiaanse gemeenten hun land kwijt aan haciënda’s en rijke stedelingen. De *pueblos de indios* waren natuurlijk al rond 1820 afgeschaft met de beëindiging van het Spaanse bewind. De elites van toen bleven aan de macht en hielden via een soort van intern kolonialisme een

strakke vinger aan de pols – althans voor zover de staat niet verzwakt was door burgeroorlogen, en die kwamen nogal vaak voor. Niettemin is duidelijk dat een werkelijke beëindiging van de culturele gevolgen van het Spaanse kolonialisme en nationale intern kolonialisme moet neerkomen op de beëindiging van de Raciale en Seksuele Contracten. Dus: geen scheidingen meer geënt op veronderstelde etnische verschillen of op veronderstelde seksuele verschillen. Tot de laatste moeten we ook het onderscheid naar geslacht/gender rekenen. Dit betekent natuurlijk ook dat een ware culturele dekolonisatie het moet doen *zonder* een specifiek juridisch onderscheid tussen “inheemsen”/*indígenas* en “niet-inheemsen”. Handhaaf je dat onderscheid wel, zoals in veel Latijns Amerikaanse landen momenteel het geval is, dan blaas je in feite het oude systeem van de *repúblicas* nieuw leven in. Dat kan overigens voor de betrokken groepen nu, net als destijds, gunstig uitpakken – Marc Simon Thomas bespreekt een voorbeeld hiervan in deze bundel.

Racisme

Uit de reacties op al de aandacht in het publieke domein voor de Chuño Affaire rond Arregui, Lindo, en Schuller maak ik op dat de kloof tussen de verschillende bevolkingsgroepen in Peru nog niet echt is gedempt. Het lijkt erop dat de strijd om de beëindiging van de Raciale en Seksuele Contracten in de eenentwintigste eeuw wordt gevoerd. Zo was er in april 2008, een jaar voor de Chuño Affaire, de zogenaamde Designer Affaire. In het glossy magazine *Cosas*, uitgegeven te Lima, was die maand een reportage verschenen over de cumbiagroep Grupo 5. De Peruaanse cumbiamuziek, elektronische dansmuziek op basis van oude ritmes, is de muziek van de migranten die van de provincie naar de stad waren getrokken. De mannen van Grupo 5 komen uit de noordelijke stad Chiclayo, het centrum van een gebied waar ooit de Moche en Chimú Indianen leefden. De cumbias van de groep worden op bruiloften en partijen gespeeld. De concerten worden goed bezocht en kuierend door de straten van de betere buurten in Lima hoorde ik dat zelfs de witte elite bij het nippen aan de cocktails in de door hoge muren beschermde tuinfeesten wel eens een cumbiaplaat opzet. Op de foto's in *Cosas* droegen de groepsleden van Grupo 5 Designer kleding. De Designer winkelketen verkoopt dure Italiaanse merkkleding van Ermenegildo Zegna, Ferré Milano, Prada, Trussardi en Valentino. De belangrijkste Peruaanse winkel staat in de chique wijk San Isidro. De Designer Affaire brak uit toen Vanessa Delacroix, de eigenaresse van de winkel in San Isidro, het maar niets vond dat er zulke provincialen in haar dure kleding waren gefotografeerd.

Wat was er gebeurd? Kort na verschijnen van het tweeweekse

tijdschrift was Grupo 5 op 7 mei uitgenodigd in het tv-programma *Enemigos Íntimos (Intieme Vijanden)* van schrijver Beto Ortiz en acteur en schrijver Aldo Miyashiro, doordeweeks uitgezonden vanaf 23 uur op het kanaal van Frecuencia Latina. Deze twee mannen stellen op de Peruaanse televisie veel hete hangijzers ter discussie. Vooral Ortiz deinst er niet voor terug om ergens een vuurtje op te stoken. Hij feliciteerde Grupo 5 met de “revolutionaire prestatie”: gefotografeerd te worden in Designer kleding voor een glossy. Meer dan honderduizend “blauwbloedigen” konden nu over ze lezen! Tijdens die uitzending ontlokte verslaggeefster Mabel Huertas mevrouw Delacroix een paar zure opmerkingen. De kleding was bedoeld voor “serieuze mensen”, niet voor een cumbiaband. Nee, racistisch was ze niet, want er behoorden best wel *oscuritos*, “bruintjes”, tot haar clientèle. Zouden Beto en Aldo in haar kleding gefotografeerd mogen worden? Ortiz is een bekende homoseksueel in Peru en Miyashiro vertegenwoordigt de veel gediscrimineerde Okinawaanse minderheid in het land. Delacroix zou het de producenten in Italië vragen. In de uitzending zaten de leden van Grupo 5 hartelijk te lachen. Beto en Aldo stelden voor dat Designer ze voor een fotoshoot voortaan maar moest betalen. Met alsnog enige verontwaardiging in zijn stem zei een van de Grupo 5 leden dat hij zich de volgende keer wel in een trui, *chompa*, gebreid door zijn moeder zou laten fotograferen. Kort na de uitzending organiseerde Ardito Vega een protestbijeenkomst voor de Designer winkel van Delacroix. Een paar dagen lang filmde een cameraploeg van *Enemigos Íntimos* de situatie rond de winkel. Met de camera’s zo pijnlijk voor de deur, liet Designer een overduidelijk *oscurito* chauffeur van de cameraploeg binnen om, met alle egards behandeld, peperdure kleding uit te laten zoeken. Overigens, *Cosas* liep blijkbaar voorop want in een latere publicatie zou ook nog een interview met Magaly Solier worden geplaatst.

Ongeveer tegelijkertijd woedde er nog een affaire op televisie en in de schrijvende pers, en wederom ook via diverse blogs op het Internet: de Tulakapje Affaire, ook wel: de Tulicienta Affaire. Deze begon met de uitzending van *El Escuadrón* op 6 mei 2008 (Frecuencia Latina). De gastvrouw van *El Escuadrón (De Brigade)*, een middagprogramma voor een vrouwelijk publiek, was Tula Rodríguez. Tula is geboren in 1977 in de armoedige wijk El Agustino in Lima en geldt als een zelfverklaarde *chola*. De *cholos* zijn de kinderen van de vele migrantenfamilies uit de Andes die vanaf de jaren zeventig de buitenwijken van Lima uit de grond hebben gestampt. Dat waren ooit sloppenwijken maar door hard werken en een gestage economische vooruitgang gelden veel buurten daar nu in Peruaanse ogen als lage middenklasse. De oudere generaties spreken er nog Quechua maar de jongere natuurlijk allang niet meer. Zij hebben hun Andes cultuur onderling vermengd, zodat de culturele erfenis uit bijvoorbeeld de Midden Andes vermengde met die uit de Zuidelijke Andes maar

tegelijktijd ook met die van het moderne gemondialiseerde stadsleven. Tula begon ooit als danseres in amusementsprogramma's op de televisie, liet haar gezicht chirurgisch bewerken en haar borsten vergroten en geldt sindsdien als seksbom. Ze kreeg eigen programma's op de televisie en trad ook op als actrice in *telenovelas* en in enkele films – in die laatste wordt haar optreden niet gehinderd door een overvloed aan textiel op het lijf. Ze zag haar bankrekening flink groeien en is nu ook eigenares van een reeks beautysalons in die nieuwe opkomende middenklasse wijken. Tula is rijk. In die uitzending van 6 mei verklaarde Tula ten overstaan van de natie dat ze zwanger was. Het leek wel een ingelaste uitzending van nationaal belang.

Het nieuws sloeg in als een bom. Tula was namelijk ongehuwd en ze had, na een reeks verhoudingen met artiesten en voetballers, waarschijnlijk ook geen vriend. Een *chola* die ongehuwd zwanger was... Typisch! Toen bleek bovendien dat de vader een witte was, Javier Carmona. Carmona was de netbeheerder van Frecuencia Latina, en iedereen dacht dat hij getrouwd was met Gisela Valcárcel. De *chola* was dus ook een "mannendief". Gisela had een tv-programma en Tula's eigen programma leek daar nogal op. Was ze uit op wraak? Welnee, liet Tula weten aan iedereen die het horen wilde. Ze had op een cumbiafeest Carmona ontmoet en ze hadden al dansend een *click* gevoeld. De *click* leidde tot het bed, en de verhouding. Het was geen *one night stand*. Tula's opmerkelijke gedrag was nationaal nieuws. Een van de reportages die op televisie werden uitgezonden, die van Fernando Díaz voor de actualiteitenrubriek *Día D* op het kanaal van America TV, uitgezonden op 11 mei, brandmerkte Tula als een soort Assepoester (Cenicienta in het Spaans): Tulicienta.

Ofschoon het bericht een positief beeld gaf van Tula was het kwaad geschied. In het destijds zeer veel bekeken humorprogramma van Carlos Álvarez en Jorge Benavides, *Especial de Humor* op Frecuencia Latina (een soort *TV Kantine*), was op 17 mei een Tulicienta sketch te zien. Tulicienta, gespeeld door een van de komieken, was een armoedig volksmeisje dat op geslepen en opportunistische wijze Prins Marcona aan de haak had geslagen. Tulicienta vertelde de kijkers dat ze altijd maar moest opboksen tegen de vooroordelen van haar "ras" en dat het huwelijk met de Prins haar goed zou uitkomen. De sketch werd zeer negatief ontvangen. Dit was racisme. Had juist Álvarez als de hofnar van dictator Alberto Fujimori (President: 1990-2000) geen boter op zijn hoofd? Bovendien was inmiddels gebleken dat Carmona en Valcárcel al voor de *click* de scheiding hadden aangevraagd en tevens dat de bankrekening van Tula vele malen groter was dan die van Carmona. Geen enkele verdachtmaking sneed hout. De twee geliefden traden na enige tijd in het huwelijk en zijn nog steeds bij elkaar, met hun dochtertje. Álvarez had aanvankelijk een vervolgsatire willen spelen maar zag daar nu gehaast vanaf. De beschuldiging van racisme was hem teveel geweest.

Niet lang daarna moest filmregisseur Claudia Llosa Bueno eveneens de gifbeker ledigen. De Llosa's behoren tot de voornamelijk families van Peru; ook Nobelprijs winnaar Mario Vargas Llosa is verwant. In Nederland kennen we twee films van Llosa Bueno: *Madeinusa* (2006) en *La teta asustada* (2009; *De Geschrokken Tiet*, maar beter bekend via een Engelstalige titel: *The Milk of Sorrow*). De laatste film won in 2009 de Gouden Beer van de Berlinale, het Internationale Filmfestival van Berlijn. Beide films zitten zo vol psychoanalytische flauwekul dat ze feitelijk niet over Peru gaan. Maar de films zijn geschoten in de Andes (*Madeinusa*) en in een van die nieuwe buitenwijken van Lima (*La teta asustada*) en dus denkt de kijker door de beelden op het scherm natuurlijk toch aan Peru. Al direct nadat *Madeinusa* in de filmhuizen verscheen reageerden de nationale pers en vele bloggers op het vermeende racisme van de film. Op de Noord-Amerikaanse website van de *Internet Movie Database* (IMDb), erg populair onder filmkenners, schreef Ardito Vega op 29 september 2006 dat hij "zeer bezorgd" was: "De bewoners van de Andes worden er afgeschilderd als schepselen zonder normen en waarden, als gewelddadige alcoholisten, seksueel gefrustreerd en vaak ook gewoon dom. Ik voelde me diep gekrenkt". Hier werd de bevolking van de Andes voor schut gezet, en, typisch natuurlijk, door een blauwbloedige uit Lima. Llosa Bueno spreidde de klassieke witte vooroordelen over de nieuwe migranten ten toon: achterlijk, onnozel, dom, raar gedrag. Het verraderlijke van de film, schreef Ardito Vega, steekt in de fraaie beelden van het landschap en vooral in het gebruik van het Quechua naast het Spaans omdat dit authenticiteit suggereerde. Hij meende dat Llosa Bueno haar verontschuldigen moest aanbieden.

Ardito Vega verwoordde een in Lima breed gedeelde mening. In *Madeinusa* wordt het meisje van die naam aangewezen – indirect door haar vader, de burgemeester van het dorp – als koningin van het jaarlijkse dorpsfeest. Tijdens de eerste nacht mag de burgemeester de koningin ontmaagden, in dit geval leidt dat tot incest. Maar *Madeinusa* was hem voor geweest door eerder die avond seks te hebben met een witte passant uit Lima die toevallig in het dorp was gestrand. *Madeinusa* wil daarna met die jongen terug naar Lima, waar haar moeder schijnt te wonen. Als ze zwanger zou zijn – en de slotbeelden geven die indruk – dan heeft zij, zoals dat vroeger heette, "haar ras verbeterd" – een soort van "verwitting", *whitening*. In de theorie van het Raciaal Contract is de rassenscheiding zo sterk dat een mengvorm tot een overgang leidt van de ene categorie naar de andere. De mesties is dan niet een kind van een Spanjaard en een Indiaan, zoals in het woordenboek staat, maar een Indiaan die is "overgestapt" naar de categorie van de witten. Daar wordt de migrant niet voor vol aangezien en staat er lager op de sociale trede. Vanuit de "inheemse" wereld zou die "verwitting" echter een stap vooruit zijn. Dat is wat Llosa Bueno in haar *Madeinusa* ook suggereert. En ook in *La teta asustada*

wordt neergekeken op de van oorsprong Andino volkscultuur. De film gaat over een meisje met een tweede generatie posttraumatische stressstoornis als gevolg van de oorlog in de Andes (1980-1992; Lichtend Pad versus de Staat versus de lokale boerenbevolking). Llosa Bueno wijst als het ware de Andinos hun plaats aan de onderzijde van de samenleving en roept daarmee die beschuldiging van racisme over zich af. Kortom, de critici van de films hebben een punt en wij in het Westen moeten oppassen niet elke speelfilm uit de “Derde Wereld” vanuit een houding van positieve discriminatie onkritisch te benaderen. Het zou zelfs zo kunnen zijn dat films als *Madeinusa* en *La teta asustada* ons in het Westen zo bevallen omdat wij wellicht onbewust en naïef de opvattingen van de regisseur over een “exotisch Andes” delen.

Heruitvinding

Het is lastig, maar voor ons Westerse buitenstaanders en dus voor iemand als Llosa Bueno presenteert de cultuur van de Andes zich ook inderdaad soms merkwaardig. Het is aan ons om dit te signaleren, te bespreken en proberen te begrijpen, maar natuurlijk niet te veroordelen zoals in Llosa Bueno’s films. Maar hoe moeilijk is dat; zo zijn wij de gevangenen van onze eigen culturele opvattingen (*cultural schemas*). Neem Wendy Sulca. Deze zangeres ontwikkelt zich tot een prachtige jonge vrouw, maar ten tijde van haar eerste video (2004) was ze een jaar of acht. Op de video zien we een Peruaanse quasi Andino band die speelt in de stijl van de *huayno de arpa*; hier een band met een harpspeler, een drummer met een elektronisch drumstel, een bassist, en een danser. De *huayno* is een muziekstijl uit de Andes maar deze bands horen tot het stadsleven van de migranten in Lima. Bij dit soort volksmuziek schreeuwt een geheel onbekende persoon gewoonlijk ook door de muziek heen. Het nummer heet “La tetita” (“Het tietje”) en is geschreven door Wendy’s moeder. De video is opgenomen door kennissen. Wendy zingt het volgende: “Elke ochtend, elke nacht, wil ik uit mijn tietje drinken. Elke keer als ik naar mijn moeder kijk zie ik haar tietje lonken. Yummy, yummy, yummy, yummy, mijn tietje is erg yummy”. En dat een keer of zes, in verschillende volgordes. Zodra Wendy haar mond houdt, schreeuwt de voice-over door de muziek heen: “Kleine Wendy. Oh, de kinderen van deze wereld; als zij er niet waren, wat zou er worden van huis en haard? We moeten ze verzorgen en ze leren hoe te leven. Kleine Wendy, slechts acht jaar oud”. In de tussentijd staat Wendy in een speciale hoepelrok vol kleurig borduurwerk wat op de muziek te wiegen op een schoolplein in een dorp in de Andes. De beelden worden afgewisseld met groene landschappen, de slaapkamer van Wendy in Lima, en er wordt ingezoomd op de uiers van een koe. Dit is een ode aan de

borstvoeding, dat begrijpen we. Maar ook aan de borst zelf, blijkbaar, want aan het einde van de clip is Wendy verdwenen en loopt er een bevallige jongedame door het beeld, achtervolgt door een stel jongens. De voice-over laat ons het volgende weten: “Hé, hé mannen, waar gaat dat heen? Handen in de lucht! Wij zouden ook wel ... ja, ja, afblijven!” Als ik de clip tijdens colleges laat zien, weten studenten zich geen houding te geven.

Naar het schijnt was de bewondering voor Wendy in de volkswijken van Lima zeer groot. De Tetita video staat op YouTube inmiddels op 11,5 miljoen hits; in 2008, toen ik de video voor het eerst zag, stond de teller op 1,5 miljoen. Het gros van de kijkers komt van buiten Peru. In Argentinië was Wendy erg populair in die tijd maar daar concludeerde men dat die toch vooral was gestoeld op de schijnbare onnozelheid van het filmpje. In augustus 2014 toerde ze met veel succes door Mexico. In Peru kwam Wendy in 2008 en 2009 met zekere regelmaat op televisie. Ze verscheen bijvoorbeeld in het veel bekeken interviewprogramma *El Francotirador (De sluipschutter, ook wel: De solist)* van Jaime Bayly, op Frecuencia Latina. Bayly benaderde haar serieus. Een “affaire” bleef uit en ook in 2010 deed zich er geen voor toen Wendy samen met de Ecuadoriaan Delfin Hasta el Fin (Delfin “Tot Aan het Gaatje” Quishpe) en de Peruaanse La Tigresa del Oriente (De Tijgerin Uit Het Oosten, Judith Bustos, nu 70 jaar oud) de videoclip “En tus tierras bailaré” opnam (“Ik dans in jullie land”). Wendy en de Tijgerin staan in de dierentuin van Lima en Delfin ergens op een berg in Ecuador. Het lied lijkt een ode aan Israël en losse beelden uit Israël zijn door de clip heen gemonteerd. De clip telde in februari 2014 een kleine vier miljoen hits.

Voor menig Westerling is ook deze video totaal niet te plaatsen, schreef de bekende journaliste Alma Guillermoprieto in *The New York Review of Books*. Zij classificeerde de video als een nieuwe vorm van naïeve kunst, een perfecte belichaming van de cultuur waarvan de drie artiesten afkomstig zijn:

Iedereen die enige tijd op de openluchtmarkten van Lima of Quito heeft rondgelopen, met die verzameling van tweedehands autopullen, deurenknoppen, geborduurde toiletbekleding en beschadigde tinnenkoppen, herkent de immense ondernemersgeest van de makers van de video. Iedereen die per auto die steden heeft doorkruist (of geprobeerd de straten over te steken) herkent de manier van rijden in Lima in de levendige vrolijkheid van de Tigresa.

Dit is een andere wereld, zegt Guillermoprieto, vol van een jaloersmakend zelfvertrouwen gebaseerd op het succes van de heruitvinding van een oude cultuur in een nieuwe omgeving. Dat de video is bedacht door een drietal zeer professionele Argentijnen die met opzet zulke “outsider art” wilden maken doet weinig af aan de originaliteit van de drie uitvoerders, die zichzelf bleven omdat ze zichzelf moesten vertolken.

Bril

De cultuur van de *cholos* is in veel opzichten daadwerkelijk een Nieuwe Wereld. De Oude Wereld is die van kolonisator versus gekoloniseerde, Spanjaard versus Indiaan. De Indianen waren door de Spanjaarden en hun Peruaanse en Westerse opvolgers vakkundig op het platteland gepositioneerd want we kennen ze nu toch vooral als dorpelingen, boeren, en een soort “nieuwe natuurmens” (*Buen Vivir*, zeggen ze in Ecuador, het Goede Leven). Vroeger was de Indiaan toch vooral een stedeling. Denk aan Teotihuacán, Cusco, Tenochtitlán, Chan Chan, Sipán, Tikal, Chichén Itzá, enzovoorts: de grote steden van hun tijd. Teotihuacán was groter dan zijn tijdgenoot het Klassieke Rome. Na de Spaanse herpositionering was de scheiding scherp: vertrok een *indio* naar de stad, dan verliet hij ook zijn stand (*república*) en gold daarna als mesties. De wereld was juridisch een dichotomie geworden, geheel in overeenstemming met het Raciaal Contract. Maar de *cholos* uit onze tijd onttrekken zich aan deze erfenis. Zij blijven de een maar zijn ook de ander.

Iedereen in de nieuwe buitenwijken van steden als Lima weet wat er te koop is in de wereld. De mensen bestrijden er actief en zelfbewust, fanatiek zelfs, het racisme met zijn wortels in de oude tijd. Moderner dan dit kan bijna niet. En toch zijn ze niet als bij ons. Ze zijn niet “verwit”, er vindt geen *whitening* plaats. Ze willen misschien niet eens zijn als wij! Oef. Wordt hier een dreun uitgedeeld aan het zelfvertrouwen, het trotse zelfbeeld van de witte man? Heeft de oude koloniaal afgedaan? Vluchten wij daarom nog steeds in het sprookje van *Madeinusa* en *La teta asustada* omdat filmmaakster Claudia Llosa Bueno de *cholos* een vertrouwde plaats toewijst? Niettemin, de kloof tussen de verschillende bevolkingsgroepen in Peru is dan weliswaar nog niet echt gedempt, het lijkt er wel op dat men op het punt staat om het Raciaal Contract te verscheuren. En, zoals we van Tula’s geschiedenis mogen opmaken, ook het Seksueel Contract. Misschien zijn ze qua moderniteit wel verder dan wij. Ardito Vega meent van wel. In zijn blog *Reflexiones Peruanas (Peruaanse Beschouwingen)* van 19 mei 2008, editie 199, bleek hij het eens met wat door onder andere Ortiz en Miyashiro op de televisie was gezegd: als een band als Grupo 5 in een glossy als *Cosas* staat, is Peru veranderd. Nu filmers als Llosa Bueno nog. Het zal al helpen als ook wij gaan beseffen waarom juist haar films als racistisch worden ervaren. Want ook wij zouden een andere bril op kunnen zetten.

Verantwoording

Voor de dialoog: <http://www.periodismoenlinea.org/> (gezien juni 2009). Verder, in volgorde van behandeling: B.H. Slicher van Bath, *Indianen en Spanjaarden – Latijns Amerika 1500-1800*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 1989, pp. 87-115; A. Ouweneel, *Terug naar*

Macondo. Het spook van Honderd jaar eenzaamheid en het inheemse innerlijk van de mesties, Amsterdam: Rozenberg, 2007; Ch. Mills, *The Racial Contract*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1997; C. Pateman, *The Sexual Contract*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1988; C. Pateman, en Ch.W. Mills, *Contract and Domination*, Cambridge: Polity Press, 2007 A. Ouweneel, *Freudian Fadeout. The Failings of Psychoanalysis in Film Criticism*, Jefferson, NC: McFarland, 2012. Voor *Cosas*, zie MediaResearch Peru, http://sepp.pe/wp-content/uploads/Lima_-Resumen-revistas_Abril-2009_Marzo-2010.pdf (gezien in mei 2010). De Tulicenta sketch: <http://www.youtube.com/watch?v=RfFtr5PIOMk> en http://www.youtube.com/watch?v=udlEPG2c_Wc (in twee delen; gezien in februari 2014). Voor Sulca: <http://globalvoicesonline.org/2008/01/18/peru-wendy-sulca-child-video-sensation/> (gezien juni 2009), <http://www.youtube.com/watch?v=xzMUyqmaqcw> (gezien in februari 2014); A. Guillermprieto, <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2010/jun/09/what-monkey-doing-behind-rowboat/> (nogmaals gezien in februari 2014), en, <http://www.tabletmag.com/jewish-life-and-religion/38292/viral-zionism> (gezien in augustus 2010); tenslotte, Ardito Vega <http://www.reflexionesperuanas.blogspot.com/2008/05/reflexiones-peruanas-199-motor-y-motivo.html> (gezien juni 2008).